

TÌM HIỂU MỘT SỐ QUAN ĐIỂM CỦA CHỦ TỊCH HỒ CHÍ MINH VỀ VAI TRÒ CỦA SÁCH BÁO

Vũ Văn Nhật^(*)

Bác Hồ là vĩ lãnh tụ thiên tài của dân tộc Việt Nam, chiến sỹ cách mạng kiên cường của phong trào cộng sản và danh nhân văn hoá thế giới, Người còn là một nhà văn, nhà thơ, nhà giáo và nhà báo cách mạng.

Ngay từ những ngày đầu ra nước ngoài để tìm đường cứu nước, Bác đã thấy rõ vai trò đặc biệt quan trọng của sách báo [1, tr.36-42]. Bác Hồ đã căn dặn chúng ta: Muốn cứu nước phải nhớ đọc sách báo, và khi đọc sách báo, khi học tập, phải luôn luôn nhớ tới mục đích cứu nước [1]. Người kể lại rằng: chính sách báo đã gợi ý để Người quyết định sang châu Âu tìm đường cứu nước, và cũng sách báo cách mạng đã giúp Người tìm thấy con đường đưa dân tộc ta tới độc lập tự do, tới ấm no hạnh phúc [10].

Trong các bài viết và các bài nói chuyện với giới văn nghệ sỹ và cán bộ văn hoá, Bác Hồ đã khẳng định: trong xã hội có giai cấp, sách báo là vũ khí đấu tranh giai cấp. Đứng trên quan điểm khoa học và cách mạng sâu sắc, bằng nhiều dẫn chứng cụ thể, sinh động, Người đã vạch trần bộ mặt thật và luận điệu giả dối của giai cấp tư sản cho rằng trong các nước tư bản sách báo không mang tính chất giai cấp và hoàn toàn thoát ly khỏi tính giai cấp. Người chỉ rõ: giai cấp tư sản không từ bỏ một thủ đoạn xảo quyệt nào, không từ một hành

động tàn bạo nào để ngăn cản ảnh hưởng của sách báo tiến bộ và cách mạng đối với quần chúng cần lao bị dọa dẫm trong đêm đen bạo tàn của chủ nghĩa tư bản, chủ nghĩa đế quốc và bọn xâm lược thuộc địa ở châu Á, châu Phi, châu Mỹ La Tinh và trên toàn thế giới. Chúng đã dùng chính sách kiểm duyệt, dùng cảnh sát tịch thu, huỷ hoại và đốt phá tất cả những sách báo tiến bộ, thậm chí sách của Đacuyn, VíchtoHuygô, Sechxpia, Phan Bội Châu cũng bị gọi là "cấm vật" và bị đem đốt hết. Các nhà văn, nhà báo, nhà xuất bản, những người tuyên truyền, quảng bá và cả những người đọc sách báo tiến bộ cũng có thể bị bắt bớ, tù đầy, đánh đập, tàn sát. Đối với sách báo tiến bộ thì chúng làm như vậy, còn đối với sách báo lạc hậu phản cách mạng thì giai cấp tư sản tạo mọi điều kiện cho nó phát triển, tăng tốc, khuyến khích các sách báo có nội dung ca ngợi "sự tốt đẹp, nhân ái và thịnh vượng" của chủ nghĩa tư bản, ca ngợi lối ăn chơi sa đọa, sự giết người rừng rợn; đề cao lối sống và thị hiếu thấp hèn của con người, ca ngợi đồng tiền bản thù và khuyến khích hành vi bạo lực man rợ [3, tr.44].

Khi Mỹ viện trợ cho miền Nam Việt Nam 7 ngàn tấn sách, Bác Hồ đã nhìn thấy rất rõ âm mưu thâm độc của đế quốc Mỹ sử dụng sách báo làm vũ khí phục vụ cho chính sách xâm lược kiểu thực dân mới. Người nói: "Ngoài kinh tế, quân sự, chính trị, đế quốc Mỹ đã âm mưu xâm lược miền

(*) TS. Khoa Thông tin-Thư viện, Trường Đại học Khoa học Xã hội & Nhân văn, ĐHQGHN

Nam bằng văn hoá. 7 ngàn tấn sách Mỹ sẽ có hại như 7 ngàn tấn thuốc độc. Nó có thể làm hư hỏng cả một thế hệ thanh niên và nhi đồng ta ở miền Nam" [4, tr.176 – 177].

Người đã chỉ ra rằng nhiệm vụ cách mạng trong từng giai đoạn lịch sử cụ thể cũng chính là nhiệm vụ của sách báo cách mạng. Bác nói: "Sách là thuốc chữa bệnh ngu", là thuốc bổ tinh thần và nâng cao dân trí, là "tờ hịch cách mạng", là người tuyên truyền, cổ động, người tổ chức hoạt động cách mạng [6, tr.47, 66]. Bác đã sử dụng triệt để và khéo léo sách báo trong suốt quá trình hoạt động của mình. Bằng con đường hoạt động thực tiễn và bằng việc học tập qua sách báo, Người đã đến với chủ nghĩa Mác-Lênin và phong trào cách mạng thế giới, tìm ra con đường chân chính cứu dân, cứu nước, giành lại độc lập dân tộc, hoà bình cho xứ sở, hạnh phúc cho mọi người [9, tr.72].

Chủ tịch Hồ Chí Minh đã tự mình dày công học tập cách viết sách và đã trở thành tác giả của nhiều cuốn sách, bài viết, áng thơ tuyệt tác với nội dung chính trị và nhân văn sâu sắc, với bút pháp dân gian, dễ hiểu và truyền cảm. Trong cuốn "Hồ Chí Minh về công tác văn hoá văn nghệ" do Nhà xuất bản Sự Thật xuất bản năm 1977, những người công tác trong lĩnh vực văn hoá sách báo, xuất bản và phát hành sách có thể tìm được rất nhiều lời chỉ bảo quý báu và sâu sắc của Người về công tác báo chí, xuất bản, phát hành và thông tin - thư viện.

Trong quá trình hoạt động cách mạng sôi nổi và gian khổ ở Paris, Luân Đôn, châu Mỹ hay ở châu Phi, Hồ Chí Minh đặc biệt quan tâm đến việc phát hành sách báo

cách mạng trong quần chúng nhân dân nơi Người đi qua và truyền sách báo cách mạng về trong nước để tập hợp, giác ngộ quần chúng đứng lên làm cách mạng giải phóng giai cấp, giải phóng dân tộc khỏi ách nô lệ thực dân phong kiến.

Hồ Chí Minh thường xuyên nhắc nhở thiếu nhi luôn luôn học tập và học tập không ngừng, học ở mọi nơi: học ở trường, học ở sách vở, học lẫn nhau và học ở dân và mỗi ngày đọc thêm được một cuốn sách là một việc đáng quý và bổ ích [7, tr.13-15].

Hồ Chí Minh đã trực tiếp làm việc phát hành sách báo để tuyên truyền giáo dục, giác ngộ quần chúng, đồng thời thông qua việc bán sách báo để nuôi sống mình và đảm bảo kinh phí phát triển tờ báo cách mạng trong những năm tháng Người hoạt động ở Pháp. Trong bài nói chuyện tại Đại hội lần thứ 2 của Hội nhà báo Việt Nam (họp ngày 16/4/1959), sau khi nói về sự gian khổ, khó khăn của công tác báo chí, Hồ Chí Minh nhớ lại: "Còn việc phát hành: để báo ở các hang đá bí mật, các đồng chí phụ trách cơ sở Việt Minh cứ đến đó mà lấy. Báo bán hẳn hoi chứ không biểu" [5, tr.48]. Một lần khác, khi gặp gỡ với những cán bộ làm sách báo, xuất bản, Người lại nói: "Sách báo phải bán, chứ biểu không không ai đọc đâu" [6, tr.110].

Hồ Chí Minh luôn luôn nhắc nhở các nhà làm sách báo phải đảm bảo tính phổ cập, đại chúng, dễ hiểu và hợp với túi tiền của người đọc là nhân dân lao động. Trong bài phát biểu đầu tháng 6/1968, về việc bồi dưỡng và nêu gương người tốt đăng trên báo Cứu Quốc số ra ngày 22/02/1970 và số ra ngày 01/3/1970, sau khi phân tích ý nghĩa to lớn của loại sách người tốt, việc

tốt, Chủ tịch Hồ Chí Minh nói: "Về loại sách này các chú không nên tham viết dài, nhân dân ta có truyền thống kể chuyện ngắn gọn mà lại có duyên. Các chú phải học cách kể chuyện của nhân dân. Nên kèm theo nhiều tranh vẽ dễ hiểu và đẹp, nhưng đừng vì vẽ nhiều mà tính giá đắt quá".

Sau Đại hội Đảng lần thứ 2 (tháng 2/1952), cuộc kháng chiến thần thánh của dân tộc ta bước vào thời kỳ phát triển mới. Đảng và Chính phủ đánh giá rất cao vai trò quan trọng của công tác chính trị tư tưởng, tuyên truyền vận động quần chúng. Để động viên toàn lực cho công cuộc kháng chiến kiến quốc của ngành xuất bản - in - phát hành sách, Chủ tịch Hồ Chí Minh nêu lên việc Nhà nước ta phải quản lý thống nhất việc xuất bản sách báo một cách có kế hoạch, từng bước đáp ứng yêu cầu ngày một tăng của nhân dân. Khi nói chuyện ở Đại hội các nhà báo của ta, Bác có nhận xét là báo của ta hơi nhiều, cần phải thống nhất lại, rút bớt số lượng và nâng cao chất lượng [6, tr.47]. Do đó, trên cương vị đứng đầu Nhà nước Dân chủ Cộng hoà, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã ký sắc lệnh số 122/SL ngày 10/10/1952 thành lập doanh nghiệp quốc gia lấy tên là: "Nhà in Quốc gia".

Sắc lệnh này có hai ý nghĩa đặc biệt quan trọng:

1- Về mặt tổ chức và mục tiêu hoạt động: quy định tổ chức thống nhất 3 khâu xuất bản - in - phát hành trong phạm vi cả nước, tập trung sự chỉ đạo vào cơ quan cao nhất, huy động mọi tiềm lực và khả năng của ngành vào việc tuyên truyền cổ động, giáo dục quần chúng vì sự thắng lợi về

vang của cuộc kháng chiến giành lại độc lập dân tộc.

2- Về mặt kinh doanh: xác định rõ xuất bản - in - phát hành được thực hiện theo hình thức tổ chức hoạt động doanh nghiệp với những chế độ quản lý kinh tế và dần dần đi vào hạch toán.

Từ khi sắc lệnh này ra đời đến nay, đất nước ta đã trải qua nhiều biến cố lịch sử và ngày nay đang giữ vững sự phát triển trong điều kiện nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa, nội dung tư tưởng của sắc lệnh do Chủ tịch Hồ Chí Minh ký ngày ấy vẫn còn nguyên giá trị định hướng chiến lược phát triển của ngành xuất bản nước ta hiện nay.

Bác Hồ đặc biệt quan tâm đến việc vận động cán bộ chiến sỹ quân đội, nhân dân đọc sách báo, tổ chức hệ thống thông tin - thư viện, tủ sách phục vụ cho quần chúng nhân dân lao động. Người đã khẳng định tổ chức tốt việc đọc sách báo là một trong những biện pháp tốt nhất để nâng cao trình độ hiểu biết, mở mang tri thức cho đông đảo cán bộ và nhân dân lao động. Người đã cho rằng: "Những người thoát nạn mù chữ mà không có đọc sách, xem sách thì lại mù lại" [2, tr.587], chính vì vậy việc tổ chức hệ thống thư viện, tủ sách là một việc hết sức cần thiết và cấp bách [7, tr.15, 24, 25].

Đối với cán bộ thông tin - thư viện - thư mục, Bác Hồ thường xuyên nhắc nhở cán bộ làm công tác trong lĩnh vực này phải tuân theo di huấn của V.I. Lênin vĩ đại về tổ chức sự nghiệp thư viện cách mạng, học tập nghiêm túc và áp dụng một cách sáng tạo các kinh nghiệm công tác thư viện Xô - Viết vào hoàn cảnh cụ thể của nước ta. Khi đến đất nước Nga Xô-Viết, mặc dù bận

nhiều việc lớn, Bác Hồ vẫn không quên xem xét việc tổ chức thư viện của nhà nước vô sản đầu tiên trên thế giới, Người đã ghi chép tỉ mỉ và giới thiệu lại cho chúng ta những kinh nghiệm tiên tiến đó [2, tr.179]. Khi còn dạy học ở thành phố Huế cũng như khi hoạt động cách mạng ở Paris, Bác đã tổ chức tủ sách và thư viện. Đây là các tủ sách và thư viện kiểu mới nhằm mục đích phục vụ những người lao động và các đồng chí chiến sỹ cách mạng của các dân tộc thuộc địa trên thế giới [11, tr.36-43].

Bác Hồ quan tâm đặc biệt đến công tác tuyên truyền giới thiệu sách báo để thu hút quần chúng nhân dân đọc sách báo và Người mong muốn có đủ sách báo cho mọi người đọc, mọi gia đình đọc. Người nói có sách báo tốt mà không tuyên truyền, giới thiệu thì chẳng khác nào "mặc áo gấm đi đêm", chính Bác đã làm thơ, vẽ tranh, viết truyện, viết bài tuyên truyền cho việc đọc sách báo. Mặc dù bận trăm công ngàn việc của đất nước, Bác vẫn thường xuyên giới thiệu cho từng người những cuốn sách, bài báo mà theo Bác là thích hợp với họ [6, tr.105-109]. Nhiều khi Bác còn tự sáng tác cả những cuốn sách có nội dung vừa phải để cho những người có trình độ thấp dễ đọc, dễ hiểu và từ đó dần dần đưa cho họ những cuốn sách cách mạng [8, tr.103-108] và Người đã chỉ thị: việc tuyên truyền giới thiệu sách không phải chỉ là nhiệm vụ của những người cán bộ văn hoá (của những người cán bộ xuất bản, thư viện) mà còn là của tất cả các ngành, các giới, các cấp lãnh đạo Đảng, Chính quyền và Đoàn thể từ trung ương đến địa phương phải làm kiên trì thường xuyên và phải làm bằng nhiều hình thức sinh động, thiết thực [5, tr.44] để thu hút mọi người dân đến với sách báo

tiến bộ, làm theo sách báo cách mạng của Đảng.

Bác Hồ đã sử dụng rất khéo léo, rất nghệ thuật và rất hiệu quả các tài liệu sách báo trong nước và ngoài nước trong các bài nói chuyện và các bài viết của Người, nhờ đó bài nói chuyện và bài viết của Bác có căn cứ lý luận khoa học cách mạng, sinh động, thiết thực và có sức thuyết phục cao đối với người đọc và người nghe. Qua nghiên cứu và khảo sát các tài liệu sách báo mà Bác Hồ đã sử dụng trong "Hồ Chí Minh Toàn tập" với số lượng là 410 tài liệu [12]. Cụ thể như sau:

- Theo ngôn ngữ, Bác Hồ đã sử dụng 127 tài liệu tiếng Việt chiếm 31% tổng số tài liệu, 82 tài liệu tiếng Pháp chiếm 20% tổng số tài liệu, 90 tài liệu tiếng Anh chiếm 22% tổng số tài liệu, 16 tài liệu tiếng Nga chiếm 4% tổng số tài liệu và 95 tài liệu bằng các thứ tiếng khác chiếm 23% tổng số tài liệu.

- Theo hình thức xuất bản của tài liệu, Bác Hồ đã sử dụng 271 tờ báo chiếm 66% tổng số tài liệu, 14 tạp chí chiếm 3% tổng số tài liệu, 35 cuốn sách chiếm 9% tổng số tài liệu, 41 câu tục ngữ, ca dao chiếm 10% tổng số tài liệu; 59 tài liệu khác (các bài thơ, truyện, kịch trích dẫn các lời nói của K.Mác, F.Ăng-ghen, V.I.Lênin, Nguyễn Trãi, Puskin) chiếm 12% tổng số tài liệu.

- Theo nội dung tài liệu Bác Hồ đã sử dụng rất nhiều sách báo: triết học, văn học, lịch sử Việt Nam và thế giới, chính trị - kinh tế học, chủ nghĩa xã hội khoa học.

Ngoài các tài liệu theo 3 tiêu chí trên, Bác Hồ còn nhiều lần nhắc tới hoặc trích

dẫn một số sách của Khổng Tử, Tôn Tử, của các danh nhân văn hoá thế giới, Bản tuyên ngôn nhân quyền Pháp, Bản tuyên ngôn độc lập Mỹ, các bài trích dẫn lấy từ các kênh truyền hình, đài phát thanh Anh, Mỹ v.v...

Bác Hồ đánh giá cao vai trò của sách báo cách mạng, sách báo tiến bộ và chính Người là người sử dụng và đọc sách báo kiểu mẫu. Tinh thần và đức tính của Người, những quan điểm tư tưởng cách mạng khoa học của Người về sách báo, những phương pháp sử dụng sách báo của Người là những tấm gương sáng, là những bài học bổ ích cho cán bộ và nhân dân ta,

nhất là thế hệ trẻ ngày nay của nước ta đang là chiến sỹ xung kích trong Công cuộc Đổi mới, Công nghiệp hoá và Hiện đại hoá đất nước. Cùng với việc học tập trong cuộc đấu tranh cách mạng, việc học tập qua sách báo đã giúp Bác Hồ thu thập được kiến thức và kinh nghiệm quý báu. Chính sách báo đã gợi ý Bác quyết định ra nước ngoài tìm đường cứu nước và cũng chính sách báo đã giúp Bác đến với thiên tài của giai cấp công nhân thế giới là V.I Lênin vĩ đại, đến với chủ nghĩa xã hội khoa học, tìm thấy con đường chân chính đưa dân tộc ta tới độc lập tự do, tới ấm no hạnh phúc của ngày hôm nay và ngày mai.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Nhật ký chìm tàu, *Tạp chí Văn học*, số 5/1971.
2. *Hồ Chí Minh Tuyển tập*, NXB Sự Thật, Hà Nội, 1960.
3. *Hồ Chí Minh bàn về công tác giáo dục*, NXB Sự Thật, Hà Nội, 1972.
4. *Nói chuyện Mỹ*, NXB Quân đội nhân dân, Hà Nội, 1972.
5. Hồ Chí Minh, *Về công tác văn hoá văn nghệ*, NXB Sự thật, Hà Nội, 1971.
6. *Chúng ta có Bác Hồ*, Tập 1, NXB Lao động, Hà Nội, 1970.
7. Hồ Chí Minh, *Về vấn đề học tập*, NXB Sự thật, Hà Nội, 1972.
8. *Bác Hồ*, NXB Văn học, Hà Nội, 1962.
9. *Những lời kêu gọi của Hồ Chủ tịch*, Hà Nội, Tập 6.
10. Trần Dân Tiên, *Những mẩu chuyện về đời hoạt động của Hồ Chủ tịch*, NXB Sự Thật, Hà Nội, 1975
11. Trần Thị Quý, Vai trò của sách báo trong quá trình tìm đường cứu nước của Nguyễn Ái Quốc (1911 - 1930), *Tạp chí khoa học - Khoa học Xã hội và Nhân văn*, số 1, 2004. Tr.36 - 43.
12. *Tìm hiểu nguồn tài liệu Hồ Chí Minh đã sử dụng qua khảo sát "Hồ Chí Minh toàn tập"* (báo cáo khoa học sinh viên)// Nguyễn Thị Lay Đơn và Trần Thị Minh Nguyệt K46 TT-TV thực hiện, Th.s Tô Hiến hướng dẫn. (Tư liệu của Khoa Thông tin - Thư viện trường Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn Đại học Quốc gia Hà Nội).

UNDERSTANDING HO CHI MINH 'S IDEA ON ROLE OF BOOKS AND PRESS

Dr. Vu Van Nhat

*Information and Library Faculty
College of Social Sciences and Humanities, VNU*

President Ho Chi Minh highly appreciated the role of Books and Press in social life, especially in revolutionary struggle, in building country and in educating and training New Men. Meanwhile, He clearly indicated the bourgeois, feudalist, colonialist and imperialist willing plots and cruel activities against progressive Books and Press.

Uncle Ho often reminded the whole people, especially young men and children of reading in order to develop their knowledge. For everybody and every family He expected the sufficiency of Books and Press with contents conformed to reader's Knowledge and prices conformed to working people's purses.

Propaganding and introducing Books & Press must be considered as daily activities of everybody of branches and social organization from central to local grades and must be organized, administrated systematically in the whole country.

Uncle Ho gave the good example of applying Books and Press in daily life. It could be found distinctively in his speeches and writings printed in "Ho Chi Minh complete Works".